

MARION HOLTHE HIRST
SVEN IVAR LØNNEID
JULIANNE MELING HABBERSTAD

Arbeidsrett

i et nøtteskall

4. UTGAVE

GYLDENDAL

ARBEIDSRETT
I ET NØTTESKALL

MARION HOLTHE HIRST, SVEN IVAR LØNNEID
OG JULIANNE MELING HABBERSTAD

ARBEIDSRETT

I ET NØTTESKALL

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2025

4. utgave, 1. opplag 2025

ISBN 978-82-05-61318-8

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: HAVE A BOOK

Brødtekst: Minion 10/14,5 pkt

Papir: 90 g Amber Graphic

Trykk: Mediehuset Andvord AS, Norge 2025

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Materialet i denne utgivelsen er vernet etter åndsverkloven.

Uten uttrykkelig samtykke er eksemplarframstilling bare tillatt når det er hjemlet i lov eller avtale med Kopinor (www.kopinor.no).

Bruk av hele eller deler av utgivelsen som input eller som treningskorpus i generative modeller som kan skape tekst, bilder eller annet innhold, er ikke tillatt uten særskilt avtale.

Gyldendal vektlegger bærekraft når vi velger trykktjenester og papir.

Ta godt vare på boken, og om du ikke lenger skal ha den, gjenvinn den på riktig måte.

Se www.gyldendal.no

Innhold

KAPITTEL 1 INNLEDNING	15
1.1 Arbeidsrett – definisjon og avgrensninger	15
1.2 Arbeidsrettens historikk og kilder	16
1.3 Arbeidsmiljølovens formål og virkeområde	18
1.4 Arbeidsmiljølovens ufravikelighet	19
1.5 Sentrale begreper i arbeidsretten	19
1.5.1 Virksomhet	19
1.5.2 Arbeidstaker	20
1.5.3 Arbeidsgiver	26
1.5.4 Tillitsvalgt	27
1.5.5 Arbeidsgivers styringsrett og grensene for styringsretten	28
1.5.6 Arbeidstakers lojalitetsplikt	31
1.6 Arbeidsgivers og arbeidstakers plikter	32
1.7 Tilsyn med arbeidsmiljøloven og straffebestemmelser	33
 KAPITTEL 2 LIKEBEHANDLING OG FORBUD MOT DISKRIMINERING	 34
2.1 Kilder og begrepsavklaring	34
2.2 Arbeidsmiljøloven kapittel 13	37
2.3 Likestillings- og diskrimineringsloven	39
2.3.1 Forbud mot diskriminering	39
2.3.2 Lovlig forskjellsbehandling	42

6 INNHOLD

2.3.3	Positiv særbehandling	44
2.3.4	En kort oversikt over noen andre sentrale bestemmelser i likestillings- og diskrimineringsloven	48
2.4	Diskrimineringsombudsloven	51
KAPITTEL 3 INNGÅELSE AV ARBEIDSFORHOLD		53
3.1	Ansettelsesprosessen	53
3.1.1	Utlysning av stilling	53
3.1.2	Innhenting av informasjon i forbindelse med intervju m.m.	54
3.1.3	Valg av arbeidstaker	57
3.1.4	Fortrinnsrett	59
3.2	Deltidsansatte – om heltidsnormen og om retten til utvidet stilling	62
3.3	Arbeidsavtalen	64
3.3.1	Form og innhold	64
3.3.2	Om konkurransebegrensende avtaler i arbeidsforhold	66
3.4	Prøvetid	69
3.5	Midlertidig ansettelse	72
3.5.1	Hovedregelen om fast ansettelse og hva som menes med fast ansettelse	72
3.5.2	Adgangen til midlertidig ansettelse	75
3.5.3	Opphør av avtale om midlertidig ansettelse	81
3.5.4	Virkninger av ulovlig midlertidig ansettelse	82
3.6	Om innleie, entreprise og likebehandlingsprinsippet	83
3.6.1	Innleie	83
3.6.2	Likebehandling	85
3.6.3	Entreprise	86
KAPITTEL 4 HMS OG KRAV TIL ARBEIDSMILJØET		88
4.1	Generelle krav til arbeidsmiljøet	88
4.2	Krav til det fysiske arbeidsmiljøet	91
4.3	Krav til det psykososiale arbeidsmiljøet	92
4.4	Kjemikalier og biologisk materiale	95

4.5	Arbeidsgivers tilretteleggingsplikt og oppfølging av sykmeldte arbeidstakere	95
4.5.1	Arbeidsgivers tilretteleggingsplikt	95
4.5.2	Oppfølging av sykmeldte arbeidstakere	96
4.6	Krav til systematisk HMS-arbeid – internkontrollforskriften	98
4.7	Verneombud og arbeidsmiljøutvalg	101
4.8	Bedriftshelsetjeneste	104
4.9	Varsling	105
4.10	Øvrige bestemmelser	110
4.10.1	Tiltak for å fremme fysisk aktivitet	110
4.10.2	HMS-opplæring for øverste leder	111
KAPITTEL 5 ARBEID AV BARN OG UNGE		112
5.1	Hovedregelen om forbud mot barnearbeid	112
5.2	Arbeidstid, pauser og fritid for barn og unge	114
5.3	Arbeidsgivers andre plikter når det gjelder arbeid av barn og unge	115
KAPITTEL 6 RETT TIL FRI FRA ARBEIDET – PERMISJONER ...		117
6.1	Definisjoner og hjemmel	117
6.2	Om rett til fri i forbindelse med fødsel og adopsjon	118
6.2.1	Svangerskapskontroll	118
6.2.2	Rett til permisjon under svangerskapet	119
6.2.3	Omsorgspermisjon	119
6.2.4	Fødselspermisjon og foreldrepermisjon	120
6.2.5	Delvis permisjon	122
6.3	Fri i forbindelse med amming	124
6.4	Rett til fri ved barns og barnepassers sykdom	124
6.5	Omsorg for og pleie av nærstående	128
6.6	Permisjon i forbindelse med utførelse av offentlige verv	129
6.7	Utdanningspermisjon	129
6.8	Rett til fri i forbindelse med militærtjeneste og repetisjonsøvelse	132
6.9	Rett til fri i forbindelse med religiøse høytider	133
6.10	Velferdspermisjoner	133

8 INNHOLD

KAPITTEL 7 KONTROLLTILTAK	135
7.1 Definisjon og hjemmel	135
7.2 Adgangen til å gjennomføre kontrolltiltak	136
7.3 Saksbehandlingsregler i forbindelse med kontrolltiltak	137
7.4 Særlig om medisinske undersøkelser	139
7.5 Innsyn i arbeidstakers e-post	140
7.6 Kort om personopplysningsloven	142
 KAPITTEL 8 LØNN	 146
8.1 Hjemmel og definisjoner	146
8.2 Krav til lønnens størrelse	147
8.3 Beregning av lønn	148
8.4 Hvordan og når lønn skal utbetales	149
8.5 Utbetaling av lønn for helligdager og høytidsdager	149
8.5.1 Lønn 1. og 17. mai	149
8.5.2 Lønn for andre helligdager	150
8.6 Trekk i lønn og feriepenger	151
8.6.1 Nærmere om feilutbetaling av lønn og feriepenger	156
8.7 Foreldelse av lønnskrav	158
8.8 Lønnstyveri	159
 KAPITTEL 9 ARBEIDSTID	 160
9.1 Innledning	160
9.2 Forsvarlighetskravet	161
9.3 Definisjoner	161
9.3.1 Arbeidstid	161
9.3.2 Arbeidsfri	164
9.4 Arbeidstidsreglenes virkeområde	164
9.4.1 Virkeområdet generelt	164
9.4.2 Arbeid av ledende art	165
9.4.3 Særlig uavhengig stilling	166
9.4.4 Tariffavtale – fagforeninger med innstillingsrett og <i>force majeure</i> -situasjoner	167
9.5 Alminnelig arbeidstid	168
9.6 Forlengelse av den alminnelige arbeidstid	169
9.6.1 Arbeid av passiv karakter	169

9.6.2	Beredskapstjeneste utenfor arbeidsstedet ...	169
9.7	Nedsatt alminnelig arbeidstid	170
9.7.1	Skift – turnus	170
9.7.2	Ytterligere redusert arbeidstid ved skift- og turnusarbeid	172
9.7.3	Arbeidstiden for arbeidstakere med tredelt skift- og turnusarbeid	173
9.8	Gjennomsnittsberegning av arbeidstiden	173
9.8.1	Formål	173
9.8.2	Skriftlig avtale eller tillatelse fra Arbeidstilsynet	173
9.8.3	Gjennomsnittsberegningsperioden	174
9.8.4	Gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstiden etter avtale med den enkelte ansatte	174
9.8.5	Gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstiden etter avtale med de tillitsvalgte i tariffbundet virksomhet	175
9.8.6	Gjennomsnittsberegning etter tillatelse fra Arbeidstilsynet	176
9.9	Overtid	176
9.9.1	Hva er overtid?	176
9.9.2	Drøftingsplikt	178
9.9.3	Vilkår for å kunne arbeide overtid	178
9.9.4	Arbeid utover avtalt arbeidstid	179
9.9.5	Hvor mange timer overtid kan den enkelte arbeidstaker utføre?	180
9.9.6	Samlet arbeidstid	181
9.9.7	Plikten til å utføre overtidarbeid	181
9.9.8	Rett til fritak for overtidarbeid	182
9.9.9	Godtgjørelse og avspasering	183
9.10	Pauser	184
9.10.1	Krav på pause og pausens lengde	184
9.10.2	Pause i forbindelse med overtidarbeid	185
9.10.3	Er hvilepausen arbeidstid?	186
9.11	Krav på daglig fritid	186
9.11.1	Krav på sammenhengende daglig fritid	186
9.11.2	Avtale om kortere arbeidsfrie perioder i tariffbundet virksomhet	187

10 INNHOLD

9.12	Krav på ukentlig fritid	187
9.12.1	Krav til sammenhengende ukentlig fritid ...	187
9.13	Rett til redusert arbeidstid – alder eller helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner	188
9.13.1	Innledning	188
9.13.2	Redusert arbeidstid på grunn av alder	189
9.13.3	Redusert arbeidstid på grunn av helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner	189
9.13.4	Vesentlig ulempe	191
9.13.5	Perioden med redusert arbeidstid og krav på å kunne gå tilbake til tidligere arbeidstid ...	191
9.13.6	Fortrinnsrett	192
9.13.7	Twisteløsningsnemnda	193
9.14	Fleksibel arbeidstid	193
9.14.1	Rett til fleksibel arbeidstid	193
9.14.2	«Vesentlig ulempe»	194
9.15	Nattarbeid	195
9.15.1	Hjemmel og definisjon av nattarbeid	195
9.15.2	Generelt forbud mot nattarbeid	195
9.15.3	Vilkår for å benytte nattarbeid	196
9.15.4	Arbeid mellom kl. 21.00 og 23.00	197
9.15.5	Utvidet adgang til nattarbeid i tariffbundet bedrift	198
9.15.6	Helsekontroll i forbindelse med nattarbeid	199
9.15.7	Fritak for regelmessig nattarbeid	199
9.16	Søn- og helgedagsarbeid	201
9.16.1	Definisjon av søn- og helgedagsarbeid	201
9.16.2	Vilkår for arbeid på søn- og helgedager	201
9.16.3	Søn- og helgedagsarbeid etter avtale med de tillitsvalgte	202
9.16.4	Søn- og helgedagsarbeid for ansatte som etter sin religion feirer særskilte høytidsdager ...	203
9.17	Arbeidsplan	203
9.18	Oversikt over arbeidstiden	204
9.19	Hjemmekontor og fjernarbeid	205
9.20	Arbeid i arbeidsgivers hjem	205
9.21	Kontroll og tilsyn	206

KAPITTEL 10 INFORMASJON OG DRØFTING	207
10.1 Bakgrunn og hjemmel	207
10.2 Virkeområdet for bestemmelsene og definisjon av begreper	207
10.3 Hva arbeidsgiver skal drøfte og informere om, og krav til gjennomføringen av drøftingen	208
10.4 Muligheten til å pålegge tillitsvalgte taushetsplikt	209
10.5 Muligheten for å unnlate å gi informasjon eller drøfte	210
10.6 Informasjon og drøfting i konsern	211
 KAPITTEL 11 OPPHØR AV ARBEIDSFORHOLD	213
11.1 Oversikt over ulike former for opphør	213
11.2 Permittering	214
11.2.1 Definisjon og hjemmel	214
11.2.2 Valget mellom permittering og oppsigelse	215
11.2.3 Saksbehandlingen ved permittering	217
11.2.4 Vilåarene for å permittere	218
11.2.5 Lov om lønnsplikt under permittering	220
11.3 Suspensjon	222
11.4 Oppsigelse fra arbeidsgiver	223
11.4.1 Generelt om oppsigelsesvernet	223
11.4.2 Oppsigelse på grunn av virksomhetens forhold	226
11.4.3 Oppsigelse på grunn av arbeidsgivers forhold	241
11.4.4 Oppsigelse på grunn av arbeidstakers forhold	242
11.5 Særskilt oppsigelsesvern	257
11.5.1 Oppsigelse grunnet sykdom og sykefravær	257
11.5.2 Oppsigelse grunnet graviditet og permisjon	262
11.5.3 Oppsigelse grunnet avtjening av pliktig eller frivillig militærtjeneste	263
11.5.4 Oppsigelse og alder	264
11.6 Særlig om endringsoppsigelse	268
11.7 Arbeidstakers egen oppsigelse	269
11.8 Avskjed	271

12 INNHOLD

11.9	Saksbehandlingsreglene i forbindelse med oppsigelse og avskjed	274
11.9.1	Formål	274
11.9.2	Drøfting før beslutning om oppsigelse	274
11.9.3	Masseoppsigelser	276
11.9.4	Skriftlig oppsigelse	276
11.9.5	Krav til innhold og overlevering	277
11.9.6	Krav om forhandlinger	278
11.10	Oppsigelsesfrister og frister for søksmål	279
11.11	Retten til å stå i stilling	281
11.12	Virkninger av en usaklig oppsigelse eller en urettmessig avskjed	284
11.13	Sluttavtaler	286
11.14	Sluttattest	286
KAPITTEL 12 VIRKSOMHETSOVERDRAGELSE		288
12.1	Formål og hjemmel	288
12.2	Når foreligger det en virksomhetsoverdragelse? ...	289
12.2.1	Oversikt over de ulike vilkårene	289
12.2.2	Nærmere om kravet til «selvstendig enhet»	291
12.2.3	Overdragelsesvilkåret	293
12.2.4	Identitetsvilkåret	295
12.3	Rettsvirkningene av en virksomhetsoverdragelse ..	297
12.3.1	Lønns- og arbeidsvilkår	297
12.3.2	Oppsigelsesvernet	299
12.3.3	Reservasjonsrett og valgrett	299
12.3.4	Informasjon og drøfting	301
12.3.5	Tillitsvalgtes stilling	302
KAPITTEL 13 KOLLEKTIV ARBEIDSRETT		303
13.1	Hjemmel og oversikt over sentrale begreper	303
13.1.1	Hjemmel	303
13.1.2	Sentrale begreper	304
13.2	Den frie organisasjonsretten og organisasjonene ..	305
13.3	Nærmere om tariffavtalen	306
13.4	Rettstvister, interestetvister og arbeidskamp	309
13.5	Kort oversikt over gangen i et tariffoppgjør	311

13.6	Arbeidsretten	312
13.7	Allmenngjøring av tariffavtaler	312
KAPITTEL 14	FERIE	314
14.1	Innledning	314
14.2	Lovens virkeområde og viktige begreper og prinsipper	314
14.2.1	Arbeidstakerbegrepet	314
14.2.2	Opptjeningsår og ferieår	315
14.2.3	Hovedferie og restferie	315
14.2.4	Virkedager og arbeidsdager	316
14.2.5	Adgangen til å fravike ferieloven ved avtale	317
14.3	Feriefritid	317
14.3.1	Hovedregel om feriefritid	317
14.3.2	Arbeidstakers rett til å motsette seg ferieavvikling	318
14.4	Fastsetting av ferie	319
14.4.1	Drøftelsesplikt	319
14.4.2	Varsel om feriefastsettelse	319
14.4.3	Hovedferie og restferie	320
14.4.4	Endring av fastsatt ferie	321
14.5	Overføring av ferie	322
14.5.1	Forskuddsferie	322
14.5.2	Overføring til neste ferieår	323
14.5.3	Ikke-avviklet ferie	323
14.6	Feriepenger	324
14.6.1	Innledning	324
14.6.2	Feriepengegrunnlag	324
14.6.3	Feriepenger beregnes i prosent	326
14.6.4	Utbetaling av feriepenger	327
14.7	Ferie ved sykdom og foreldrepermisjon	327
14.7.1	Innledning	327
14.7.2	Syk før ferien	328
14.7.3	Syk i løpet av ferien	328
14.7.4	Ferie ved foreldrepermisjon	329
14.8	Ferie og oppsigelse	330
14.8.1	Innledning	330
14.8.2	Oppsigelse fra arbeidsgiver	330

14 INNHOLD

14.8.3 Oppsigelse fra arbeidstaker	331
14.8.4 Arbeidstakers rett til å kreve ferie lagt i oppsigelsestid	331
14.9 Erstatning	332
REFERANSER	333
Litteratur	333
Forarbeider	334
LOVER OG FORSKRIFTER	337
DOMMER, NEMDSAVGJØRESLER MV.	345
STIKKORDREGISTER	350